ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եղիսաբէթ Ցարութիւնեան Ղարիբեան, Եղիսաբէթ Սարգսեան Ներսէսեան, Սալօմէ Սարգսեան Ենիկօլօփեան, Արշակ Սարգսեան Ղարիբեան, Արտաշէս Բագրատեան Ղարիբեան և Ցողիկնէ Զաքարեան Ենիկօլօփեան խորին ցաւով յայտնում են ազգականներին իր սիրելի և անմոռանալի որդու, եղբօր, հօրեղբօր, եղբօրորդու և փեսայի

ԲԱԳՐԱՏ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՂԱՐԻԲԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլի 11-ին, երկար ու ծանր հիւանդութիւնից յետոյ։

Ամփոփը կը կատարվի չորեքշաբթի օր, ապրիլի 14-ին, երեկոյեան 7 ժամին. յուղարկաւորութիւնը—հինգշաբթի, ապրիլի 15-ին, առաւօտեան ժամը $9^{1}/_{2}$-ին, իր բնակարանից, Սոլղատսկի բազար, տուն Ի. Զ. Ենիկօլօփեանի, դէպի Ջգրաշէնի ս. Աստուածածնի եկեղեցին, որը գտնվում է Միջին-Փողոցում։ Թաղումը տեղի կունենայ Խօջիվանքի գերեզմանատանը։

(Ե. չ. հ.) 3—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շրջանի ընդարձակումը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Կառավարչական հաղորդագրութիւն. Դատաստանական դահլիճից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Ջիբրայէլի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Սրճարանում։

ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Կըրզօն իր «Persia and the persian question» աշխատութեան մէջ, խօսելով Պարսկաստանի բնական հարստութիւնների մասին՝ ի միջի այլոց մեծ գովասանքով է խօսում Ղարադաղի հանքերի մասին։ Ղարադաղը, որ գտնվում է Արաքսի աջ ափին և բովանդակում է իր մէջ մօտ 800,000 դեսեատին տարածութիւն՝ Կըրզօնի ասելով՝ կարող է իր պղնձի և երկաթի հանքերով համարվել աշխարհիս ամենահարուստ տեղերից մէկը։ Նոյն կարծիքն ունեն Ղարադաղի հանքերի մասին ռուս ինժեներներ Ենակիեվ, Գօրեաինօվ և Կուրմակօվ, որոնք մանրամասն հետազօտութիւններից յետոյ այնքան հաւանեցին այդ ամբողջ շրջանը, որ իսկոյն կազմակերպեցին յատուկ ընկերակցութիւն Ղարադաղի հանքերը մշակելու համար և պարսից կառավարութիւնից ստացան արտօնութիւն՝ հանքեր որոնելու և բովագործելու Արաքսի պարսկական ափում։ Այդ ինժեներները որոշել են լայնացնել իրանց նախկին ծրագիրը, գրաւել կողմնակի դրամագլուխ, կազմել խոշոր ակցիոներական ընկերութիւն և սկսել մըշակութիւն։ Սակայն առ այժմ նրանք աւելի նպատակայարմար են գտնում հանքերը հալել և մշակել ոչ թէ Պարսկաստանում, այլ Արաքսի միւս ափում, ռուսաց հողի վրա, Անդրկովկասի մասում։

Սա գործի սկիզբն է։ Թէ՛ յիշած մասնագէտները և թէ մի խումբ ուրիշ անձինք շարունակում են իրանց խուզարկութիւնները Պարսկաստանի և Թիւրքիայի սահմանագլխների ընդարձակ տարածութեան վրա և արդէն գտել են հանքերի նշաններ շատ կէտերում։ Այդպիսով արդիւնագործական այն շարժման մէջ, որ սկսվել է Անդրկովկասում՝ կամաց-կամաց մտնում են և մեր սահմաններին կից երկիրները, որտեղ բացի հանքային հարըստութիւններից կան և նշանաւոր գիւղատնտեսական հարստութիւններ։

Նրևանեան երկաթուղին, որ շուտով պէտք է ձգվի Արաքսի հովիտով՝ կը մօտենայ սահմանագլխի գծին և այդպիսով կարողութիւն կը տայ հեռացնել այն մեծ դժուարութիւններից մի քանիսը, որոնք ճնշում էին տեղական արդիւնագործութիւնը, և որոնցից առանձնապէս պէտք է շեշտել հաղորդակցութեան և վառելիքի պակասութիւնը։ Երկաթուղու միջոցով կը հեշտանայ մեքենաներ բերելը դէպի այդ հեռաւոր անկիւնները և մշակած նիւթերի տեղափոխելը դէպի մեծ վաճառանոցները. երկաթուղու միջոցով կարելի կը լինի բերել մեծ քանակութեամբ նաւթային մազութ և գործածել իբրև վառելիք։

Թէ՛ Անդրկովկասի և թէ Ղարադաղի ազգաբնակութեան համար այդպիսով բացվում է աշխատանքի գործադրութեան մի նոր ասպարէզ։ Անշուշտ և տեղական դրամագլուխները կարող կը լինեն մասնակցել այդ խոշոր ձեռնարկութիւնների մէջ և այդպիսով նրանք կը ստանան արդիւնագործական ուղղութիւն։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Գանգատվում ենք, որ մարդիկ առհասարակ քարասիրտ են, այնքան քարասիրտ, որ նոյն-իսկ հասարակական այնքան սոսկալի դժբախտութեան ժամանակ, որպիսին է սովը՝ մատներով կարելի է համրել անբախտին օգնելու գաղափարին ծառայող անհատներին։ Յուսահատական երևոյթը հասկանալու համար՝ մենք սովորաբար մի այլ բացատրութիւն չենք գտնում՝ բացի նրանից, որ գազանային եսամոլ հակումները բնածին են մարդու մէջ, որ հազարաւոր տարիների ասնջանքները չեն կարողացել մարդկայնութիւնը մտցնել մարդու արեան մէջ, և դեռ հարկաւոր է երկար ժամանակ կրթութիւն՝ նախնական գազանը սպանելու համար։ Այդ է պատճառը, որ մենք առհագին յոյսեր ենք դրել կրթութեան վրա և հաւատում ենք, որ միայն նրա միջոցով իդէալները կընդհանրանան մարդկութեան մէջ։ Ընդհանուր առմամբ՝ դա ճիշտ է։ Բայց բանից դուրս է գալիս, որ կան դասակարգեր, որոնց մէջ քարասրտութիւնը բնածին ախտ չէ, հին գազանի ժառանգութիւնը չէ, այլ կերպարանափոխվել է, անցել է հէնց այն գիտութեան բովով, որի վրա մենք այնքան մեծ յոյսեր ունենք։ Մի հաստափոր վաճառական, որ հայիւ է ջոկում գրի սևն ու սպիտակը, ոչ միայն չէ խղճահարվում, տեսնելով դժբախտութիւնը, այլ և աշխատում է չահագործել նրան յօգուտ իր անռելի գրպանի. դա հասկանալի է, յամենայն դէպս բնական. որովհետև կայ այն իրողութիւնը, որ այդ չաղ տղրուկը ներկայացնում է անտաշ գազանութիւն, իդէալական հոսանքների մէջ կանգնած մի սև ու անզգայ ժայռ։ Բայց ինչ կասէք, երբ այդ աբարածը իդէալի նախատիպ է դառնում՝ կրթութիւն ստացած մարդու համար։ Թողէք վաճառականին. ահա ինտելիգենտ, հասկացող մարդը, որ անթիւ գրքեր է կարդացել, որ ծանօթ է գիտական թէօրիաներին. նա ամբողջ գլխով բարձր է հարիւրաւոր, հազարաւոր «տափակ» գլուխներից. նա իշխանութիւն ունի կարծիքներ յայտնել և այդ կարծիքները յարգել տալ գիտէ։ «Недѣля» շաբաթաթերթը այսպէս է նըկարում այդ փիլիսոփայ-քարասիրտներին.

Կարդալով «Гражданинъ» լրագիրը՝ նրանք պնդում են, որ գիւղացուն հասցրած ամեն մի օգնութիւնը սարսափելի վնաս է, որ թէ մասնաւոր շրջանները, թէ զեմստվօները և թէ «Կարմիր Խաչը» միայն անբարոյականացնում են մուժիկին, ազատելով նրան մահից։ Շնորհ արէք, գիւղացու ծուլութիւնը տեսնելով, դեռ էլի տալ նրան գաղափար, թէ նա կարող է ապրել արքունական հացով... Ջէ որ նա բոլորովին երես կառնէ, բոլորովին աչքաթող կանէ հողը... Սովի տիֆը, սուրավմնողը։ Ի՞նչ արած, բնական պատահարներ են։ Երբ ազգաբնակութիւնը չափից դուրս բազմանում է՝ աւելորդ մասը պիտի ոչնչանայ։

Իւրաքանչիւր «փիլիսոփայական հայեացք» ունի իր հին և նոր սերունդները, «հայրերը և որդիները»։ Այսպէս խօսողը հին սերունդն է։

Այսպէս դատում են «հայրերը», չքեղ ճաշից յետոյ ծխելով անուշահոտ սիգարը, որի տասը հատը արժէ յիսուն րուբլի։ Ասմղ, նրանք մասամբ արդար են։ Նրանք հիմք ունեն ասելու, թէ պատրաստի ուտելիքը անբարոյա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՐՃԱՐԱՆՈՒՄ

(Նամակ Ախալցխայից)

Մի ժամանակ մեր սրճարանները ժողովրդական մի տեսակ համեստ կլուբների պաշտօն էին կատարում։ Յոգնած արհեստաւորը, մի քանի րոպէ հանգստութեան համար, գալիս էր այտեղ մի գաւաթ սուրճ խմում $1/_{2}$ կոպէկ վճարով, լսում էր առօրեայ զանազան նորութիւններ, կարծիքներ զանազան հասարակական, արհեստի և արուեստի հարցերի վերաբերմամբ. երբեմն և սազանդարների երգեցողութիւնը, հէքիաթներ, և ապա շտապում էր իր գործին։ Կիրակի և տօն օրերին, ժամերգութիւնից ազատ ժամանակ, նա նոյնպէս սրճարանում հանգիստ էր առնում և լսում աշուղի երգերը, կամ առասպելական զրոյցներ, որպիսին հնարում էին ճարտարախօս մարդիկ. կուշտ ծիծաղում էր և գնում իր օջախի համեստ ճաշը վայելում, իր ընտանիքի նահապետական շրջանում։ Ակմբանոցների կանաչ սեղանները, շռայլութեան տեսարանները, խաղերը և պարերը ծանօթ չէին նրան և մինչև անգամ ծանօթները արհամարհում էին։

Բայց, ահա մի օր, բաւական կոկիկ տան մէջ, մի ճարպիկ նախաձեռնող մտածում է շոյել հասարակութեան թեթևսօլիկ մասի փառասիրութիւնը, բաց է անում մի հիմնարկութիւն և դռան ճակատին փակցնում է «կաֆէ րեստօրան» նշանագիրը։ Այդ նոր հիմնարկութիւնը արդարև գրաւում է «մօղնի ջահէլների» ուշադրութիւնը. այցելում են այնտեղ և տեսնում բիլլիարդ, կանաչ սեղան, խաղաթղթերի պարագաներով, նարդի, լօտօ, դօմինօ և այլն։ Տակաւ առ տակաւ ընտելանում են խաղերին և գիշերները քները կտրում, շաբաթական աշխատած դրամները վատնում և ինքնաբաւական կերպով տարածում իրանց դասակարգի մէջ և ստոր շրջաններում, որ իրանք այժմ կարող են քաղաքային կլուբ մտնել, որովհետև բոլորովին ծանօթ են կլուբի ձևերին, խաղերին և այլ պայմաններին։

Հիւանդութիւնը վարակիչ է դառնում. յաճախորդների թիւը բազմապատկվում է, և «կաֆէ րեստօրանները» սունկի նման ամեն օր բուսնում են։ Հին սրճարանները մնում են միայն ծերերի և առհասարակ հասակաւորների այցելատեղին։ Ադմինիստրացիան շուտով օգնութիւն է հասնում և տեսնելով, թէ քանի-քանի գերդաստաններ դժբախտանում են շնորհիւ այդ հիմնարկութիւնների՝ արգելում է և գոցում ամենքը։ Անցնում են մի երկու տարիներ և ահա կրկին երևան են գալիս նոյն հիմնարկութիւնները նոր տեսակ կեղևի տակ, այսինքն, «կաֆէ րեստօրան» անունը փոխարինվում է «ղահվէխանայի» (սրճարան)։ Բայց այդ սրճարաններում, ուր մի ժամանակ բացի «ղամայից» և «մանղալայից» ուրիշ խաղերի հետ ծանօթութիւն չունէին հին յաճախորդները՝ նորերը, մեր վարակված «ջահէլները» մտցնում են կարտ, լօտօ, դօմինօ, բիլլիարդ և այլն։ Հները զզվում են և հեռանում։ Լսում են այնտեղ աշուղի քնարը, երգը, հէքիաթը, զուարճախօսութիւնը և ծիծաղը. այլ լսվում են «տուզ», «վալետ», «շաշ», «շահար», «одиннадцать—барабанныя палки», «шестьдесятъ девять—сюда и туда», «желтый дублетъ въ средину» և այլն։ Տեսնում էք որքան առաջադիմութիւն։

Այդ տեսակ սրճարանների թիւը այժմ տասնեակներով է. բայց, թէ ովքեր են յաճախորդները.—մի քանիսներն երբեմն պաշտօն ունեցող, այժմ անպաշտօն մարդիկ. մի մասը առևտրականներ, որոնք իրանց անաջող գործից բէզարած զբաղեցնում են իրանց երևակայութիւնը խաղերի ընթացքով.—մի մասը ծոյլ արհեստաւորներ, որոնք կարծես այդ օրվայ աշխատանքով ապահովել են իրանց գերդաստանը, բայց աւելի վարակված խաղալու տենչով՝ մոռացութեան են տալիս ամեն ինչ և միայն իրանց հոգսն են քաշում.—մի մասը ոչինչ գործ չունեցող, եկամուտներով կամ որդիների ռոճիկների վրա յոյս դնելով՝ անհոգ կերպով մասնակցում են այդ փչացող զուարճութիւններին։ Իսկ հետևանքը լինում է զրկողութիւն կեանքի, ապրուստի, պատւի, առողջութեան և բարոյականութեան։ Մեր համեստ արհեստաւորը, եթէ խելքը գլխին է՝ միշտ հանգիստ մի կտոր ալ ու հաց կարող է վաստակել իր և իր ընտանիքի համեստ կացութեան համար. նոյնը կարելի է ասել և ամեն դասակարգի մարդկանց համար, եթէ չեն մոռացել չափաւորութեան սահմանը և «իրանց վերմակի համեմատ մեկնում են ոտները»։

Եթէ ասում են արհեստաւորի աշխատութիւնը քիչ է վարձատրվում՝ այդ մասամբ և ճիշտ է, մասամբ և սխալ։ Խելօք արհեստաւորները կարողացել են և կարողանում են այժմ դրամագլուխ կազմել, անշարժ կալուածքներ ունենալ, իսկ ծոյլերը զոհ են գնացել. ով է մեղաւոր։ Իրանց արհեստից դժգոհ արհեստաւորները, ապրուստի աւելի հեշտ միջոց ճարելու համար, թողնում են իրանց արհեստը, անհաշտ դրամագլխով բաց են անում բախկալի, միկիտանի և այլ մանրածախի կրպակ. գործին անծանօթ, փողը քիչ, ինքը անվարժ՝ փչացնում է դրամագլուխը, մնում է պարապ և արհեստից սառած։ Միւս մասը յոյսը դնում է, թէ սրճարանում մի խակ մարդ ձեռք գցէ և իր օրականը հեշտ միջոցով աշխատի։ Այդպէս, մենք ունենք Ախալցխայում մի ստուար խումբ պարապորդների, որոնց ապրուստի աղբիւրը որտեղից է բղխում՝ այդ միայն կարող են հասկանալ տուժողները։

«Մշակի» ընթերցողներին գուցէ ձանձրութիւն լինի երկար նամակս, ուստի տալիս եմ իմ եզրակացութիւնը։ Առաջին. հարկաւոր է բոլորովին արգելել սրճարաններում և ճաշարաններում ամեն տեսակ բախտախաղեր, մանաւանդ թղթախաղ և լօտօ։ Երկրորդ՝ բարոյական պարտք դընել ոստիկանութեան պաշտօնեաների վրա՝ հըսկել վերև յիշված հիմնարկութիւններում դրամական ինտերեսով ոչ մի խաղ չը խաղալու, հակառակ դէպքում թէ հիմնարկութեան տէրերին և թէ խաղացողներին ենթարկել տուգանքի։ Երրորդ՝ թէ սրճարանները և թէ ճաշարանները պարտաւորեցնել հաւասար գոցելու կիրակի և տօն օրերին մինչև կէս օր, իսկ գիշերներին ոչ ուշ քան ժամը 10-ը, որովհետև եթէ կիրակին սուրբ պահել է հարկաւոր ամենքին՝ ուրեմն և նրանց պարտաւորեցուցիչ պէտք է լինի։ Չորրորդ՝ հսկել, որ միկիտանները և միւսները բաց կամ խառորնակ դռնով գաղտնի չընդունեն հիւրերին։ Հինգերորդ՝ ոստիկանութիւնը հսկելու է նոյնպէս սրճարաններում բոյն դնող և թափառող պարապորդների և նրանց ապրուստի աղբիւրների վրա, և վեցերորդ՝ մօդա դարձած գարեջրատները, որոնք գտնվում են քաղաքի կենտրոնից դուրս՝ սահմանափակել և նոյն պարտաւորութիւններին ենթարկել՝ ինչ որ սահմանված է քաղաքի մէջ գտնված խանութների համար։

Աւ. Աս.

կանացնում է մարդուն։ Ճիշտ որ անբարոյականացնում է և յաճախ այն աստիճան, որ կորցնել է տալիս ամեն մի խղճահարութիւն դէպի մերձաւոր մարդը, հասցնում է այն անգութ փիլիսոփայութեան, թէ «այդպէս էլ հարկաւոր է այդ անպիտաններին»։

Այժմ նոր սերունդը, երիտասարդ, թարմ մարդիկ։

«Որդիները» ասում են մի և նոյնը։ Մի դեռ բեխեր չունեցող ուսանող-մարքսիստ այս քանի օրերս ջերմ կերպով ապացուցանում էր ինձ մօտ, թէ սովատանջներին չը պէտք է կերակրել, թէ դրանով մենք միայն կանգնեցնում ենք ժողովրդական մասսաներից պրօլէտարիատ դառնալու էվօլիւցիան, մի դրութիւն, որ որպէս թէ անհրաժեշտ է ընդհանուր բարեկեցութեան հասնելու համար։ Նայում եմ ես ուսանողի համազգեստին, նրա փայլուն կոճակներին։ Գիտեմ, որ նա ստիպենդիա էլ է ստանում և ծնողները, ճնշելով գիւղացուն՝ նպաստներ են ուղարկում նրան։

—Բայց ինչու մենք և դուք, ասում եմ ես, էվօլիւցիային հետեւում ենք ձեր թէօրիային հակառակ ուղղութեամբ։ Արդ եթէ գիւղացու համար օգտակար է տնաքանդ դառնալ, մահուդի բաճկոնից անցնել քաթանի չալիկին, եթէ նրա համար օգտաւէտ է սովից տանջվել և մեռնել սուրավանդից, ինչու մենք էլ մեզ վրա չենք փորձում այդ միենոյն միջոցը։ Այդ սիրուն համազգեստը կարված է, եթէ լաւ տնտղենք, այն «նպաստով», որ գուցէ այդ իսկ տիֆով և սուրավանդով վարակված գիւղացիները մի ժամանակ մտցրել են ձեր օգտին։

Ի՞նչ կասէք այս դրութեան։ Թէօրիաները շատ բան են ասում. Դարվինի ու Նիցշէի թէօրիաներով ուժեղները պիտի ոչնչացնեն թոյլերին։ Բայց միթէ պէտք է դէն շպրտել աշխարհի մէջ հազարաւոր տարիներ գոյութիւն պահպանած այն գաղափարը, թէ պէտք է պաշտպանել թոյլին, պէտք է կանգնեցնել ընկածին, թև տալ նրան, ներշնչել նրա մէջ ոյժ, որ կարողանայ դիմադրել թշուառութեան, պահվել այն կռւի մէջ, որ բարձրացնում է միայն ուժեղներին ու ոչնչացնում է թոյլերին։ Բնութեան ու մարդկութեան մէջ անողոք օրէնքներ, այո, կան. բայց միթէ օրէնք չը պիտի համարվի և այն բնական դրդումը, որ ստիպում է մարդուն ձեռք կարկառել դժբախտին. միթէ հակամարդկային է այն զգացմունքը, որ հարկադրում է խղճահարվել, տեսնելով արիւնաթաթախ ընկածին, սովից մեռնողին, գետում խեղդվողին։ Ո՛չ, եթէ մարդու կեանքի վերաբերմամբ շատ են քանդող ոչնչացնող օրէնքները՝ չէ կարելի ուրանալ, որ կան և պաշտպանող օրէնքներ։ Ուրիշ կերպ չէր էլ կարող կեանք մնալ աշխարհում. և այդ պաշտպանող օրէնքներից մէկը անշուշտ այն է, որ երբ դուք տեսնում էք մեռնողին՝ շտապում էք իսկոյն նրան օգնութեան հասնել, մոռանալով ամեն ինչ—թէ թէօրիաները, թէ անսխալ օրէնքները. և եթէ ձեր աչքի առաջ պարզ է, որ մեռնողը, միենոյնն է, չը պիտի կարողանայ ապրել՝ այնուամենայնիւ, դուք ոչինչ չէք խնայում, դուք նոյն-իսկ խաբում էք ձեզ, որպէսզի մահվան ճիրաններից ազատէք մէկին։ Գուցէ դա շատ և շատ հարկաւոր է, հէնց նոյն-իսկ այդ օրէնքների տեսակէտից. գուցէ կեանքի դրամայի համար անհրաժեշտ է, որ մարդը աշխատէ ապրեցնել վատոյժներին, որպէս զի յետոյ մտցնէ նրան նոյն անողորմ կռւի մէջ՝ որտեղ նա պիտի ոչնչանայ։ Ինչ և լինի—կայ, չէ մեռած և երևի երբէք չի մեռնի այն հասարակ ճշմարտութիւնը, որ երբ տեսնում ես մարդուն մահուան ճանկերում՝ պարտաւոր ես ազատել նրան, չը մտածելով թէ ինչ կը լինի յետոյ։ Ուրեմն պէտք է ապրեցնել հացի պակասութիւնից կոտորվող երեխաներին, կանանց, մի խօսքով բոլոր թոյլերին։ Եթէ նա մոլորութիւն է այս կամ այն թէօրիայի տեսակէտից՝ աւելի լաւ կը լինէր եթէ աշխարհը այդ մոլորութեան հետեւէր ապրեցնելու համար՝ քան թէ համատարած գերեզմաններ և արտասուքների հովիտներ ստեղծէր թէօրիային հաւատարիմ մնալու համար։

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վարշավա։ Անկարգութիւնների մասին Պետերբուրգից տեղեկութիւններ ստանալու առաջին օրերը, Վարշավայի ուսանող երիտասարդութեան մէջ յուզմունք չէր նկատվում. փետրվարի 16-ին Վարշավա եկաւ մի պատգամաւոր Կիեվի համալսարանից, տեղական ուսանողներին համոզելու համար՝ միանալ ընդհանուր ուսանողութեան գործադուլին, և յանձնեց «միացեալ զեմլեաչեստվօների և կազմակերպութիւնների Կիեվի դաշնակցական խորհրդի» կոչը փետրվարի 12-ից, որով հրաւիրում էր բոլոր ուսանողներին՝ սերտ կերպով միանալով մի ամբողջութիւն կազմել սկսված կռւի համար։

Ամսի 17-ին նոյն նպատակով եկաւ մի ուրիշ պատուիրակ Պետերբուրգի համալսարանի կողմից։

Սրա հետ միաժամանակ Պետերբուրգից սկըսեցին բազմաթիւ նամակներ ստացվել, որոնց մէջ պատմված էին անցքերը և հրաւիրվում էր ուսանող երիտասարդութիւնը՝ որևէ ձևով յայտնել համակրութիւն իրանց ընկերներին։

Դրանից յետոյ Վարշավայի ուսանողները մի շարք ժողովներ կազմեցին, քննելու այն հարցը, թէ ինչ եղանակով պէտք է համակրութիւն յայտնել. առաջ վճռված էր համակրական հեռագիր ուղարկել Պետերբուրգի ընկերներին. բայց յետոյ այդ վճիռը փոխվեց և որոշվեց դադարեցնել դասախօսութիւններ յաճախելը՝ եթէ նոյնպէս կը վարվեն Կիեվի ուսանողները, և յայտնել իրանց պահանջները խնդրագրերով։ Փետրվարի 19-ին, երեկոյեան, Կիեվից ստացվեցին պայմանական հեռագրներ, որոնցով յորդորում էին՝ չը յաճախել դասախօսութիւնները. իսկ 20-ին, առաւօտեան, ուսանողների մէջ երևաց շրջաբերական, լեհերէն լեզուով, «լեհական պրօգրէսիվ երիտասարդութեան» խմբի կողմից, որով հրաւիրվում էին լեհ-ուսանողները՝ ստիպել իրանց թւով ուրիշ ազգութիւններին պատկանող ուսանողներին՝ միանալ երիտասարդութեան ընդհանուր շարժմանը։ Նոյն օրը շատ ուսանողներ դասախօսութիւններին արդէն չը գնացին։

Փետրվարի 22-ին համալսարանի ցոյց անող ուսանողները աղմկալի ցոյց կազմեցին. առաւօտից պարապմունքները սովորական կարգով շարունակվում էին բոլոր աուդիտորիաներում. երրորդ ժամին, գլխաւորապէս կրտսեր ուսանողների մի խումբ, թւով 300 հոգի, փակվեց լաբօրատօրիայում, իսկ այնտեղ դժուարութեամբ մտած րէկտորին, տեսչին և պրօֆէսօրներից մէկին չէին լսում և վերջին երկուսի գլխին հայհոյանքներ թափեցին և զանազան առարկաներ էին գցում նրանց վրա։ Ժողովում մտադրվեցին խնդրագիր տալ րէկտորին՝ համալսարանական հին կանոնադրութիւնը վերականգնելու մասին. բայց երբ րէկտորը պահանջեց այդ խնդրագիրն ստորագրել՝ ուսանողները վախեցան կատարել այդ և սկսեցին դուրս գալ, դիմելով նախ դասախօսութիւններ կարդացող պրօֆէսօրների աուդիտորիաները, ուր ոյժով ստիպեցին նրանց ընդհատել դասախօսութիւնների ընթերցանութիւնը, միենոյն ժամանակ նրանց տակից դուրս քաշեցին աթոռները և տեղից շարժեցին ամբիոնները։

Նոյն օրը անասնաբուժական ինստիտուտում, ուսանողները, հաւաքվելով դասախօսութեան՝ պահանջեցին իրանց մօտ դիրեկտորին և կամենում էին խնդրագիր տալ նրան, բայց դիրեկտորը հրաժարվեց ընդունել խնդրագիրը, և ուսանողները ցրվեցին։

Ի նկատի ունենալով վերոյիշեալը՝ դասախօսութիւնները համալսարանում և անասնաբուժական ինստիտուտում, ուսումնարանական շըրջանի հոգաբարձուի կարգադրութեամբ, ժամանակաւորապէս դադարեցրվեցին։

Տուած խնդիրքների բովանդակութիւնը, մօտաւորապէս, միանման է և հետեւեալ միտքն ունի. ուսանողները որոշեցին յայտնել իրանց կատարեալ համերաշխութիւնը ուրիշ դպրոցների ուսանողների բողոքին՝ իշխանութեան կամայականութեան դէմ և պահանջել արձակված ընկերների վերադարձը. համալսարանական հրապարակական դատարան. պրօֆէսօրների ընտրութիւն պրօֆէսօրական ժողովի կողմից. պէդէլների պաշտօնի ոչնչացումը. դասախօսութիւններ լսելու վճարը պակասեցնել. հաւասարութիւն ազգութիւնների և կրօնների. վերացնել ռուսաց լեզուի պարտաւորական դասընթացքը բոլոր ֆակուլտէտներում, բացի լեզուագիտականից. ուսանողական ժողովների և կազմակերպութիւնների ազատութիւն և այլն։

Դասախօսութիւնները դադարելուց յետոյ, ցոյց անող ուսանողները սկսեցին խմբեր կազմակերպել և իրանց միջից մի առանձին մասնաժողով ընտրեցին, «ցոյցերի համաուսանողական կօմիտէտ» անունով, որ բաղկացած էր եօթն անդամից, որին իրաւունք տրվեց հրատարակել շրջաբերականներ և ղեկավարել ժողովները։ Փետրվարի 20-ին վերոյիշեալ կօմիտէտի անդամները կալանաւորվեցին, և նրանց մօտ գըտնվեցին հեկտօգրաֆով գրված հրաւէրներ լեհական լեզուով։

—

Մարտի 4-ին դասախօսութիւնները Վարշավայի համալսարանում վերսկսվեցին, թէպէտ և ունկնդիրների լիակատար թիւ չը կար։

Փետրվարի 18-ից սկսած, Վարշավայի պօլիտեխնիկումի ուսանողներն ևս սկսեցին ժողովներ գումարել դասախօսութիւնները դադարեցնելու հարցը քննելու համար, և խնդրագիր տըւեցին դիրեկտորին՝ իրանց պահանջների բացատրութեամբ, որը ընդհանրապէս նման է Վարշավայի ուրիշ ուսանողների յայտնած պահանջներին։ 22-ին դասախօսութիւններին եկան միայն 90 հոգի, բայց յետոյ պարապմունքները վերսկսվեցին, թէպէտ և ունկնդիրների ոչ լիակատար թւի ներկայութեամբ։ Օբստրուկցիային համակրող պօլիտեխնիկումի ուսանողները, բացի դասախօսութիւններին չը յաճախելուց, իրանց մասնակցութիւնը անկարգութիւնների մէջ ցոյց տուեցին լեհերէն լեզուով մի առանձին հրատարակութեամբ էլ, «Ընկեր ուսանողներին» վերնագրով, որով հրաւիրում էին լեհ երիտասարդութիւնը՝ միանալ ընդհանուր շարժմանը։

Ուսումնարանական իշխանութեան կարգադրութեամբ, ագիտացիայում ամենից աւելի նկատված ուսանողները այն ժամանակն և եթ հեռացրվեցին դպրոցներից, որից յետոյ Վարշավայից հեռացրվեցին իրանց բնակութեան համար ընտրած տեղերը։ Այդ միջոցը ձեռք առնվեց 333 անձանց վերաբերմամբ։

Նովայա-Ալէքսանդրիա։ Նօվօ-Ալէքսանդրեան գիւղատնտեսական և անտառաբուծական ինստիտուտում առաջին ժողովը կայացաւ փետրվարի 17-ին ինստիտուտի այգում, բոլոր ուսանողների մասնակցութեամբ։ Այդտեղ և եթ, մի փոքրիկ խմբի ազդեցութեան տակ, 203 ուսանողներ ստորագրեցին մի որոշում՝ չը յաճախել դասախօսութիւնները. նոյնպէս և վճռեցին պահանջել, որ իրանց մեծ իրաւունքներ տրուի և վերականգնուի 63 թւի համալսարանական կանոնադրութիւնը, իսկ փետրվարի 18-ից ուսանողները այլ ևս չէին գնում դասախօսութիւններին։

Փետրվարի 28-ին նորից ուսանողների ժողով կայացաւ մասնաւոր տան մէջ, ուր վճռվեց չը դադարեցնել գործադուլը՝ մինչև որ բաւարարութիւն չը տրվեն համաուսանողական և իրանց սեփական պահանջներին. բայց տեղեկութիւն ստանալով Պետերբուրգի համալսարանում պարապմունքների վերսկսուելու մասին՝ Նօվօ-Ալէքսանդրեան ուսանողները մարտի 3-ի ժողովում վճռեցին դադարեցնել գործադուլը, որ և կատարվեց ժողովի վերջանալուց յետոյ։

Սակայն Պետերբուրգի համալսարանում անկարգութիւնները վերսկսվելու մասին տեղեկութիւններ ստանալուց յետոյ, ինստիտուտի ուսանողները, մարտի 20-ին և 22-ին ժողովներ կազմեցին, ուր, ներկայ եղողների ձայների աննշան մեծամասնութեամբ, նորից վճռեցին օգնել իրանց ընկերներին և դադարեցնել դասախօսութիւններ յաճախելը։

Մարտի 23-ին ինստիտուտի պարկում կայացան երկու ժողովներ, ուր գործադուլի կողմնակիցները, որոնք, սակայն, այդ ժողովներում նշանաւոր փոքրամասնութիւն էին կազմում՝ յայտնեցին, թէ իրանք նախընթաց օրը յայտարարված վճիռը վերջնական են համարում և բռնութիւն կը գործ դնեն դասախօսութիւն յաճախել ցանկացողների դէմ. երեկոյեան ինստիտուտի դիրեկտորին պահանջներ ներկայացրին, որոնք նման էին Պետերբուրգի ուսանողների պահանջներին։

Հետեւեալ օրը, ի նկատի ունենալով, որ յուզմունքը շարունակվում է ինստիտուտի պատերի մէջ՝ բոլոր ուսանողները արձակվեցին, յետ ընդունվելու համար խնդիրներ տալու իրաւունքով։

(Կը շարունակվի)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

(Պերճ Չիլինգարեանի սպանութեան գործը)

Ապրիլի 9-ին, Բաթումում, Քութայիսի նահանգական դատարանի նստաշրջանում, սկսվեց մի գործի քննութիւն, որ իր վրա էր դարձրել ամբողջ Բաթումի ուշադրութիւնը։ Մեղադրեալների նստարանի վրա նստած են—Սեպուհ Պօղոսեան Քիւրդեան, Իսահակ Զատիկեան Բահանեան, Բաթումի շրջանի Մախինջաուր գիւղի բնակիչներ—Րէջաբ Օսման-օղլի Օկսուս-օղլի, Բագրատ-օղլի և Բաթումի 2-դ գիլդիայի վաճառական Յովհաննէս Պօղոսեան Մեղաւորեան։ Սրանք բոլորն էլ մեղադրվում են մի տղայի սպանութեան մէջ։

Մեղադրական ակտի մէջ գործի հանգամանքները հետեւեալ կերպով են պատմված։

1897 թւի օգոստոսի 23-ին Բաթումի վաճառական Արշամ Սիմէօնեան Չիլինգարեան երեկոյից առաջ վերադառնալով իր ամարանոցը Բաթումի մօտ գտնվող Մախինջաուրի գիւղում, ուր ապրում էր նրա ամբողջ ընտանիքը՝ նկատեց իր եօթ տարեկան որդու Պերճի բացակայութիւնը։ Տանեցիներից ոչ ոք չը կարողացաւ որոշ կերպով ասել, թէ ուր է գնացել տղան, և այդ պատճառով վախեցած հայրը դէս ու դէն ուղարկեց ծառաներին և ինքն էլ գնաց նրանց յետևից՝ որոնելու կորած որդուն։ Յայտնվեց, որ Չիլինգարեանի գործակատար Պօղոս Գասպարեան և հարևան Աննա Սիմէօնեանը տեսել են Պերճին, որը անցել է իրանց մօտից Մախինջաուր գիւղում իր քրոջ ամարանոցում հիւր եղող Սեպուհ Քիւրդեանի հետ, միենոյն ժամանակ տղան ասել է Աննա Սիմօնեանցին, թէ ինքն կը վերադառնայ խաղալու երեխաների հետ՝ հէնց որ Քիւրդեանը թաշուն կը սպանէ իր համար։ Տղային և Քիւրդեանին գտնելու համար արած սկզբնական ջանքերը իզուր անցան։ Միայն, երթ արդէն բոլորովին մթնեց՝ տղային որոնողները լսեցին մի ինչ-որ հեռաւոր և թոյլ աղաղակ։ Այն ուղղութեամբ, որտեղից լսվեց աղաղակը՝ իսկոյն վազեցին Պօղոս Գասպարեան և թիւրք Եակուբ Քուչուկ-օղլին։ Սարից իջնելով, նրանք գտան մի փոքրիկ քարայրում Սեպուհ Քիւրդեանին։ Լապտերի լուսով վերոյիշեալ վկաները տեսան, որ Սեպուհը պառկած է թաշկինակով աչքերը կապած և առջևից կապած ձեռքերով։ Գասպարեան նրա ձեռքերը արձակելու ժամանակ նկատեց, որ այն թոկը, որով կապած էին Քիւրդեանի ձեռքերը՝ շատ հեշտ, համարեա ձեռք դիպցնելուց, վայր ընկաւ, այնտեղ և եթ Քիւրդեանի երեսից վայր ընկաւ մի ինչ-որ կարմիր փալաս, որով, ըստ երևոյթին, փակված էր նրա բերանը։ Բարձրացնելով Քիւրդեանին՝ վկաները տեսան, որ նրա ոտքերն էլ են կապած, և հանգոյցը այնքան ամուր էր, որ ստիպվեցին դանակով կըտրել թոկը։ Բերվելով այն տեղը, ուր սպասում էր Արշամ Չիլինգարեան՝ Սեպուհ Քիւրդեան Արշամ Չիլինգարեանի և այնտեղ եղող բոլոր անձերի հարցուփորձերին ոչինչ պատասխան չը տուեց, բացատրելով, թէ ինքն կատարելապէս ոչինչ չէ յիշում։ Այդտեղ ներկայ գտնվող Հաջի Յովհաննէս Մեղաւորեան համոզեց ամենքին, թէ Քիւրդեանին պէտք է ժամանակ տալ հանգստանալու, որի համար և նա ուղարկվեց իր քրոջ ամարանոցը՝ Յովհաննէսի եղբօր, Յակոբ Մեղաւորեանի ուղեկցութեամբ։ Մի քանի ժամանակից յետոյ, Յովհաննէս Մեղաւորեան ինքն գնաց Քիւրդեանի մօտ և, վերադառնալով, հաղորդեց Չիլինգարեանին Քիւրդեանի պատմածը՝ իբր թէ նրա վրա յարձակվեցին երեք անյայտ աւազակներ, որոնք կապեցին նըրան և, երևի, փախցրին այդ վայրկեանին իրանից յետ մնացած Պերճին։ Մեղաւորեան աշխատում էր հանգստացնել տղայի հօրը այն խորհրդածութեամբ, թէ նրա որդին անկասկած կենդանի է և անվնաս, իսկ չարագործները, երևի, կամենում են հարուստ փրկանք առնել նրա համար։ Շարունակելով որոնել իր որդուն՝ Չիլինգարեան դրա մասին խնդիրքով դիմեց մերձակայ թիւրքաց ամբողջ ազգաբնակութեանը, լաւ վարձատրութիւն խոստանալով։ Ամբողջ ազգաբնակութիւնը, մեծ համակրութեամբ վերաբերվեց տղայի հօր վշտին և կատարեալ պատրաստակամութիւն ցոյց տուեց օգնել նրան։ Այդ կողմից միակ բացառութիւն կազմեց Չիլինգարեանի մերձակայ հարևանը, չիլ թիւրք Րէջաբ Օքսուս-օղլին, որն ասեց, թէ ինքն, շատ թշնամիներ ունենալով, չէ կարող որոնելու գընալ առանց զէնքի, որը իրանից խլել է կառավարութիւնը։ Անհետացած երեխային ամբողջ գիշերը որոնում էին, բայց անաջող։ Լուսադէմից առաջ Մախինջաուրի եկաւ պրիստաւ Բեզանով, որը կամենում էր իսկոյն և եթ քննութեան ենթարկել Սեպուհ Քիւրդեանին, բայց կորած տղայի հօր հետ միասին նրա մօտ եկած Յովհաննէս Մեղաւորեան սկսեց հաւատացնել, թէ Քիւրդեան շատ յուզված է, մինչև անգամ հիւանդացաւ և չէ կարող այժմ և եթ որևէ բացատրութիւն տալ։ Սպասելով լուսանալուն՝ Բեզանով այնուամենայնիւ Քիւրդեանի յետևից ուղարկեց միլիցիօնէր Դիլբէր Խուշտ-Աղա-օղլուն։ Վերոյիշեալ միլիցիօների յետևից, առանց պաշտօնական անձանց կողմից որևէ կարգադրութեան, ինքնակամ եկաւ թիւրք Իբրահիմ Բագրատ օղլին, որը Դիլբէրի հետ միասին բերեց Քիւրդեանին Բեզանովի մօտ։ Բեզանով Քիւրդեանին հարցուփորձի ենթարկելու ժամանակ ներկայ եղող Յովհաննէս Մեղաւորեանը ամենքի ուշադրութիւնը դարձրեց իր վրա իր տարօրինակ վարմունքով. նա առանձին լարված ուշադրութեամբ հետեւում էր քննութեան. մի քանի անգամ միջամտում էր և վերջապէս, երբ Քիւրդեան, որը շատ մոլորեցնող ցուցմունքներ էր տալիս, սկսեց պատմել աւազակների յարձակման մասին իր վրա՝ Մեղաւորեան թելադրեց նրան հայերէն, թէ նրա վրա յարձակում գործեցին յետևից։ Քիւրդեանի ցուցմունքը թարգմանող ուրեադնիկ Իզզէտ Րուսան օղլին Մեղաւորեանի այդ խօսքերը հաղորդեց Բեզանովին, և նա ստիպված էր հեռացնել Մեղաւորեանին հարց-

ափորձի տեղից: Չիլինգարեանի տղային որոնելու համար ձեռք առնված այլ միջոցները, վերջապէս, աջողութեամբ պսակվեցին: Օգոստոսի 24-ի առաւօտեան մօտ 9 ժամին, Մախինջաուրի բնակիչներ՝ Ալիշան Մահմուդօղլին, Իբիշ Սիմօնիձէ և Իբրահիմ Խալվաշ, որոնելով տղային գետակի մօտ՝ նկատեցին նրա ափի վրա մի Թարմ փուլք՝ ձեռքերի ժանտերի հետքերով. փուլքի կողքին ընկած էր գետի վրա ցցված գերան, իսկ գերանի կողքին բարձրանում էր քարերի կոյտ, վերևից ծածկված տերևներով: Երբ Ալիշան, իջնելով դէպի ջուրը, քարերից մէկը շարժեց՝ ջրի մակերևոյթի վրա բարձրացաւ մանկական գլխարկ, և դրանից յետոյ ջրից երևաց ձեռքը: Վերոյիշեալ վկաները իսկոյն տեղեկացրին իրանց գիւղի մասին պրիստաւին, որի ներկայութեամբ և նրա հետ միասին եկած Բաթումի միլիցիայի ռոտմիստր Աբդուշելիի և Արշամ Չիլինգարեանի ներկայութեամբ, ջրից հանեցին Պերճ Չիլինգարեանի դիակը: Այնտեղ եկած Յովհաննէս Մեղաւորեան այս անգամ ևս ցոյց տուեց չափազանց կասկածելի վերաբերմունք դէպի այդ գործը:

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Ապրիլի 11-ին

Շուշու ամբողջ հասարակութիւնը այսօր ողբում է Նիկօլայ Ասլանեան Աթաբէկեանի վաղաժամ և անփոխարինելի մահը: Գերեզման իջաւ 50-ամեայ հասակում մի համակրելի գործիչ:

Հանգուցեալը եօթանասնական Թւականների սկզբում աւարտելով համալսարանական ուսումը իրաւաբանական բաժնում՝ վերադարձաւ հայրենիք և մնաց այստեղ մինչև կեանքի վերջի օրերը: Երկար տարիներ վարում էր Գանձակի նահանգական դատարանի առանձին կարևոր գործերի քննիչի պաշտօն. ապա Թողնելով այդ պաշտօնը՝ երկու տարի սրանից առաջ ստանձնեց մեր քաղաքի նոտարի պաշտօնը:

Իբրև քննիչ՝ նա անաչառ էր և անշահասէր. նրա համար «Հրէայ և հեթանոս» չը կար, ամենքին նայում էր հաւասար աչքով: Իսկ իբրև մարդ՝ նա հասարակական բարիքին նախանձախնդիր էր. իր հեզ և մեղմ բնաւորութեամբ, իր բարի խորհուրդներով սիրելի էր ամբողջ հասարակութեան. նա իրան հեռու չէր պահում հասարակական հարցերից. եղել է Թեմական դըպրոցի հոգաբարձու, Հայոց Բարեգործական ընկերութեան վարչութեան նախագահ և մինչ մի առանձին ջերմ ուշադրութեամբ էր վերաբերվում մեր ընդհանուր հասարակական և մանաւանդ մեր քաղաքի գործերին: Շուշին առանց այդ էլ այժմ քայքայված է, զուրկ փոքր ի շատէ աչքի ընկնող ույժերից: Աթաբէգեանի մահն այդպիսով մի զգալի կորուստ է մեզ համար:

Յուղարկաւորութեանը ներկայ էին հոգարաւոր երկու սեռի բազմութիւն ամեն խաւերից. աչքի էին ընկնում Թուրք հոգևորականութիւնը և բաւական Թւով ռուսներ ու Թուրք բէգեր: Եկեղեցում Մատթէոս վարդապետը մի զգածված դամբանական ասաց: Դագաղի վրա դրել էին 6 պսակ—քաղաքային վարչութիւնից, հասարակաց ժողովարանից, հայ երիտասարդութիւնից, Ղարաբաղի կալուածատէրերից, Ղասըմ-բէգ Վեզիրօվից և Ս. Իւզբաշեանից:

Հանգիստ ոսկորներիդ, ազնիւ և երախտաւոր գործիչ:

Արցախեցի

ՆԱՄԱԿ ՋԻԲՐԱՑԷԼԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Հադրութ, ապրիլի 4-ին

«Մշակի» № 54-ի մէջ գրել էի Ալիանլու ցեղի աւազակների և մի քանի հայերի մէջ տեղի ունեցած ընդհարումների մասին: Հարցը այժմ կարծվածից աւելի լայն ծաւալ է ստանում: Չը նայած ալիանլուեցի աւազակների բազմանալուն՝ ժողովուրդը բոլորովին երկիւղ չէ կրում նրանցից, շնորհիւ կաւող հինգ քաջերին, որոնց ձեռքըն ամեն տեղ հասնում է, ամեն տեղ հսկում ու ազատ պահում յարձակումներից: Անցեալ կռվից ազատված երեք աւազակները ընտրում են իրանց ցեղի երիտասարդներից հինգ քաջերին, իրանց հետ միացնում ու վճռում են, որ ութ հոգով յարձակում գործեն անտառապատ և փոքրիկ Չիշմանլու հայաբնակ գիւղի վրա, այն նըպատակով, որ բոլորովին բնաջինջ անեն այդ գիւղը, քշեն տանեն բոլոր անասունները: Ճիշտ այս ծրագրով ութ աւազակները, լի վրէժխընդրութեան անշէջ կրակով, յարձակում են գործում վերոյիշեալ գիւղի վրայ մարտի 28-ին, վաղ առաւօտեան, ժամը 4-ին: Այդ ժամանակ Մանասը իրանց գիւղումն է լինում, իսկ Մանասի հինգ ընկերները՝ քաջ Սարգիս-ջանը, Համբարձումը, Քաբան և Զաւատը—Չիշմանլու գիւղում: Իմանալով անակնկալ յարձակումի մասին, նրանք բոլորովին չեն շփոթվում ու չեն վհատում: Առանց ժամանակ կորցնելու հինգ բեղանաւոր քաջերը դուրս են գալիս աւազակների դէմ: Երկու կողմից սկսվում է հրացանաձգութիւնը, և գնդակները կարկտի պէս տեղում են իրար վրա, որովհետև չափազանց դժուար էր կռվել այսպիսի վատ ժամանակը ճակատ առ ճակատ, ուստի երկու կողմի կռվողները անհրաժեշտ համարեցին դիրքեր բռնել ու շարունակել կռիւը: Զարմանալի քաջութեամբ երկու կողմից շարունակում էին պաշտպանվել ու կրակել ամբողջ օրը, և միայն երեկոյեան ժամը 7-ին, քաջ Սարգիս-ջանը, զգված միատեսակ կռուից, չորս ընկերներով յարձակում է գործում Թուրքերի բռնած դիրքերի վրա, անուշադիր Թողնելով աւազակների արձակած գնդակները, որոնք անդադար վզվզում էին, ամեն րոպէ մահ սպառնում այդ քաջերին: Ճիշտ այս րոպէին էր, որ Մանասը օգնութեան հասաւ, հեռուից ձայն տալով. «մի վհատէք, տղերք, կռվեցէք, ես այստեղ եմ: Յուսախաբ աւազակները տեսնելով հայերի անվախութիւնը և Մանասի օգնութեան հասնելը՝ իրանց քաջութիւնը փախչելու մէջ ցոյց տվեցին, Թողնելով կռուի դաշտումը երկու սպանված և մի վիրաւոր: Հայերից ընկնող և վիրաւորված չէ եղել: Այս մասին իմացել են Ջիբրայելի ու Զանգեզուրի գաւառական իշխանութիւնները: Ջիբրայելից գնացել է այնտեղ մի պրիստաւ մի քանի եասաւուլներով, իսկ Զանգեզուրից ինքը գաւառապետը մի քանի կազակներով, գործը քննելու համար:

Բ. Տէր-Ստեփանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Երեքշաբթի, ապրիլի 13-ին, տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովի նիստը: Ներկայ էին երեսուն անդամ: Նախագահում էր Յ. Ամիրխանեան: Տեղեկագրի մէջ զետեղված զեկուցումներից ժողովը մանրամասն քննութեան ենթարկեց ընկերութեան անդամներին գրքեր տալու չափը: Վարչութեան և Խմբագրական Մասնաժողովի կարծիքով Ընկերութեան անդամները պէտք է ստանան տարվայ ընթացքում լոյս տեսած բոլոր գրքերը: Ընդհանուր ժողովը բաւական համարեց որոշ չափ նշանակել, որպէս զի Ընկերութեան անդամը կարողանայ տարէց տարի ստանալ յայտնի քանակութեամբ գիրք, և այդ չափը սահմանեց ութ րուբլի: Այսպիսով ընկերութեան անդամը վճարելով տարեկան 6 րուբլի՝ պէտք է ստանայ 8 րուբլու գիրք: Այնուհետև ժողովը որոշեց արտօնութիւն տալ ընկերութեան անդամներին, որ նրանք իրաւունք ունենան իրանց հասանելիք գրքերը ստանալու երկու տարվայ ընթացքում, չը հաշվելով անդամակցական տարին: Ինչ վերաբերում է գրքերի ընտրութեան և նոր լոյս տեսած գրքերի բաժանելու հարցերին՝ Թողնել վարչութեանը՝ մշակել նպատակայարմար ձևեր: Ժողովը լսելով Ա. Պօղոսեանցի նուիրած գումարի գործադրութեան ծրագիրը, որոշեց նուիրաբերութեան համար յայտնել ընդհանուր ժողովի կողմից Ա. Պօղոսեանցին շնորհակալութիւն: Այնուհետև ժողովը լսեց մրցանակաբաշխութեան համար մշակված ծրագիրը: Ընդհանրապէս ծրագիրը հաւանութիւն գտաւ: Առարկողներ եղան, որ մրցանակաբաշխութիւնը չէ համապատասխանում Խմբագրական Մասնաժողովի համար գծագրված գործավարութեան: Հաշուի ընթերցանութեան միջոցին խօսք բացվեց վերստուգիչ յանձնաժողով ընտրելու մասին, որ մերժվեց՝ կանոնադրութեան մէջ այդ մասին յօդուածի չը լինելու պատճառով: Այնուհետև տեղի ունեցան ընտրութիւնները, որոնց արդիւնքը հետևեալն է. Վարչութեան նախագահ ընտրվեց Ա. Քալանթար, փոխ նախագահ՝ Պ. Ալիբէգեան, անդամ՝ Յ. Մելիք-Բախտամեան, գանձապահ՝ Ն. Աբրահամեան, գրապահ՝ Շիրինեան և քարտուղար՝ Ա. Մուրադբէգեան, իսկ Խմբագրական Մասնաժողովի անդամներ—Ա. Բաբախանեան, Ս. Բալաղեան, Ա. Բարխուդարեան և Ս. Մալխասեան: Ժողովը սկսվեց 8-ին և վերջացաւ $12^1/_2$-ին:

—

Հրատարակված է նոր օրէնք, որով անժառանգ մեռած աղնուականներին քաղաքներում պատկանող անշարժ կալուածքները դառնում են նոյն նահանգների աղնուականների սեփականութիւն, իսկ շարժական կայքը՝ քաղաքների սեփականութիւն:

—

«Новое Обозрѣніе» լրագիրը հաղորդում է, որ երկրագործական և պետական կալուածքների մինիստրութիւնը մտադիր է այս տարի Թէրէքի և Կուբանի նահանգներում փորձեր անել մորեխը կոտորելու համար «Պարիզի կանաչ» կոչված միջոցով: Անցեալ տարի փորձեր կատարվել են Ռուսաստանի մի քանի ներքին մասերում և բաւական աջող ելք են ունեցել: Կովկասում այդ տեսակ փորձեր կը կատարվեն մինիստրութեան առանձին յանձնարարութեան պաշտօնեայ Ռօսինսկու միջոցով:

—

Պետերբուրգի օֆիցերական ժողովի դահլիճում Ս. Բ ի ր ա կ օ վ կարդաց մի դասախօսութիւն այլացեղ տարրերի կրթութեան մասին: Խօսելով Անգլիայի և Ֆրանսիայի այլացեղ ժողովուրդների մասին՝ Բիրակօվ ցոյց տուեց, Թէ ինչ նշանաւոր հետևանքի են հասել այդ երկիրները: Ռուսաստանում էլ փորձեր են եղել զանազան կրօնական գրքեր Թարգմանելու կիրգիզների, Թուրքերի լեզուով, բայց չեն ունեցել աջող հետևանք, որովհետև այլացեղերի մասսան, ամբոխը, չէ հասկանում մահմէտական գրական լեզուն: Այդ պատճառով քրիստոնէութիւնը շատ դժուարութեամբ է մուտք գործում այլացեղերի մէջ:

—

Նաւթային ապրանքները երկաթուղիներով տեղափոխելու համար ներկայումս Պետերբուրգում մշակվում է նոր ծրագիր՝ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրի օգնական Պետրովի նախաձեռնութեամբ:

—

Ներկայ տարվայ ընթացքում մի շատ ուսանելի փորձ տեղի ունեցաւ Պետերբուրգում, այն է՝ մասնաւոր դասընթացք հիմնելը գիւղատնտեսութիւնից: Գործի նախաձեռնողն էր պրօֆէսօր Վ. Դօկուչայեվ: Դասընթացքը շարունակվեց $4^1/_2$ ամիս, դասախօսութիւններ կարդացին 22 անձ: Դասերի Թիւն էր 152. բացի այդ՝ տեղի ունեցան 40 գործնական դասեր: Մշտական ունկնդիրների Թիւն էր 86, մասնաւոր առարկաների համար յաճախողների Թիւը 48: Ունկնդիրները դասընթացքից շատ գոհ մնացին և մատուցին շնորհակալութեան ուղերձ պրօֆէսօր Դօկուչայեվին՝ նրա համակրելի նախաձեռնութեան համար: Մինիստր Երմօլօվ, որ ներկայ էր կուրսերի հանդիսաւոր փակման ակտին՝ յայտնեց իր գոհունակութիւնը և խոստացաւ ապագայում իր աջակցութիւնը այդ օգտակար ձեռնարկութեան:

—

Ալկօհօլիզմի դէմ մաքառելու համար կազմված յանձնաժողովը որոշում է կայացրել դիմել գինուորական մինիստրին, որպէս զի վերջինս անպայման վերացնէ զինուորական գանձարանի հաշւով օղի բաժանելու սովորութիւնը, արգելէ զինուորներին ալկօհօլական խմիչքներ տալ մեծաւորների հայեցողութեամբ, այլ և անպայման արգելէ զօրանոցները խմիչքներ տանելը: Դրա փոխարէն առաջարկվում է մտցնել զինուորական բոլոր մասերում Թէյի գործածութիւնը:

—

ՎԵՐԻՆ ԱՂԴԱՆ գիւղից մեզ գրում են. «Հանքեր որոնելու ախտը մեր գիւղում տարածվել է մեծ չափերով. մեծ անբաւականութիւններ են ծագել գիւղացիների մէջ. մէկը միւսին խաբում է, և խնդիրներ է որ ուղարկվում են կառավարութեան: Պղտոր ջրում ձուկ որսողներ էլ հօ կան ու կան: Գարնանացանը վերջացել է. անձրև չը կայ. խիստ չորային է»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, ապրիլի 5-ին

Ատրպատականի գարունը եկել է «նախշուն Թեւերով, հաւ ու ծիւերով». բայց ինչ յոյս անտէր սովածին: Նոյն հացահատիկի անընդհատ Թանգութիւնը և զգալի պակասութիւնը: Թաւրիզի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը դեռ մինչև օրս շարունակում է ալիւր բաժանել, զգեստ տալ Թէ տեղացուն, Թէ գաղթականին: Մի մաս գաղթականներ գնացին, բայց նորից խումբ-խումբ եկան Սալմաստից, չը ստանալով բաւական օգնութիւն Սալմաստի յանձնաժողովից: Ինչպէս բացորոշ երևում է՝ Սալմաստի Յանձնաժողովը, բացի դրսից եկած դրամական օգնութիւնից, տեղական ույժերից բաւաբար օգնութիւն հասցնելու անձեռնհաս է: Խօսք չը կայ, որ Սալմաստը վերջին տարիների ընթացքում մեծապէս օգնել է գաղթականներին՝ պատսպարելով նրանց իր գիւղերում. բայց այդ բեռը առաւել ծանրացած է եղել, անկասկած, էլի գիւղացու վզին. բայց Թէ ինչո՞վ է օգնել սալմաստցի տուղը, դա յայտնի չէ. մենք գիտենք միայն, որ տուղերը ընդունակ են միայն կեղեքիչ Թուրքերին հարկեր տալ, մի Մաշադի-Թաղիի և ուրիշների բռերով համբել: Թաւրիզի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութիւնը, իմանալով Սալմաստի և Ուրմիի դրութիւնը՝ 300 Թուման փող է ուղարկելու, որ Զատկից առաջ բաժանվի խեղճերին, մի և նոյն ժամանակ մնուցանելով և պահելով այնտեղից եղած գաղթականներին և տեղացի կարօտներին:

Մարաղայից եկած նամակները շատ տխուր գոյներով են նկարագրում քաղաքի Թշուառութիւնը: Անցած տարվայ Մարաղայի հիւանդութիւնը խեղճերի Թիւը բազմապատկել էր բազմաթիւ որբերով. այս տարվայ սովը մեծապէս ծանրացաւ խեղճ ժողովրդի վրա, և ինչպէս ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստացված են՝ այս րոպէիս 50-ի չափ հայ ընտանիք դառն աչխատութեան մէջ են գտնվում: Լսելով Մարաղայի սովածների վիճակը՝ Թաւրիզի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութիւնը ուղարկեց իսկոյն 150 Թուման ընկերութեան պատուաւոր անդամ պ. Բաղդասար Մէլիք-Սարգսեանցին՝ 50 կարօտ ընտանիքներին օգնելու, Մարաղայում բացված իր նորակազմ ճիւղի աջակցութեամբ, այն պայմանով, որ եթէ ապագայում կարիք զգացվի, կրկին օգնութիւն ուղարկվի: Եթէ սխալ չէ մեր լսածը, նոյն ընկերութեան անդամների մի քանիսը մտադիր են անձամբ այցելել Ուրմի և Սալմաստ՝ ուսումնասիրելու կարօտ հայերի վիճակը: Եթէ ուշադրութիւն ընծայենք միմեանց հակասող տեղեկութիւններին՝ շատ օգտակար միտք է անձամբ այցելել և անձամբ ծանօթ լինելը հայ գիւղացու բուն վէրքերին:

Անտարակոյս այս տարվայ տիրող հացահատիկի պակասութիւնը, սովը, Թանգութիւնը սրբեց, կլանեց հայ գիւղացու ամբարից վերջին հատիկը, գուցէ նաև շատերի սերմացուն: Դրական օգնութիւն հասցնելու համար, ընկերութիւնը մարտ ամսի սկզբից ձեռնարկել է Թաւրիզից 6 ժամ հեռու գտնվող Սէօհրիզ և Ալլէմուլք հայաբնակ գիւղերի գաղթական և տեղացի երկրագործ գիւղացիներին տալ սերմացու ցորեն, եզ, գոմէշ և երկրագործական գործիքներ՝ արօր և գութան. մինչև հիմա 6 ընտանիքի արդէն տրվել են եզ, ցորեն և այլն: Ո՞վ չէ հասկանում, որ դա ամենալաւ միջոցն է գիւղացուն կեանք ու արև տալու: Մենք գիտենք, որ այդ գիւղերում վարելահողեր շատ կան, սակայն ընկերութիւնը կը կարողանա՞յ իր նեղ միջոցներից հայթայթել երկրագործ գաղթականների բոլոր պէտքերը. այդ հարց է արդէն: Միթէ հնարաւոր չէր, որ վարչութիւնը բանակցութեան մէջ մտնէր գիւղատէրերի հետ, գուցէ նրանք յանձն կառնէին տալ միջոց գիւղացիներին այդ վարելահողերը մշակելու՝ յօգուտ գիւղացիների և գիւղատէրերի: Մենք լսել ենք, որ Թուրք գիւղատէրերը շատ գոհ են ամեն տեղ հայ գիւղացու աշխատանքից. շատ հաւանական է, որ այս պարագայում նրանք ուրախութեամբ կընդունէին հոգալ երկրագործ գիւղացու կարիքները: Աշխատել ճարելու հնարաւորութիւն երկրագործի աջողութեան համար, արդարև իրական ծառայութիւն է և անմոռանալի բարիք: Ողջունում ենք մարդասէր հայ տիկինների այս ամենաօգտակար քայլը: Բայց միւս կողմից եկ ու տես, որ երանելի Թաւրիզում պակաս չեն չարանենգ սրտեր, որոնք խիղճը ծախած՝ ցեխ են ուզում շպրտել այդպիսի գործեր կատարող հայուհիների վրա: Դրանք վարձկան լակեաններ են, որ մոխիր են Թափում իրանց գլխների վրա:

W.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Temps» լրագրի Կ. Պօլսի Թղթակիցը հեռագրում է ապրիլի 5-ից (17-ին) Սօֆիայի վրայով. «Հայոց պատրիարքարանի խառն ժողովը, որի լիազօրութիւնները վերջանում են մայիսի 6-ին՝ երէկ հրաժարական տուեց: Այդ վճիռը ընդունվեց այն դժգոհութեան և վհատութեան պատճառով, որ տիրել է խառն ժողովի անդամներին, որովհետև Թիւրքաց կառավարութիւնը անդադար մերժում է հայերի դրութիւնը բարւոքելու համար վերջին երկու տարվայ ընթացքում արած բոլոր պահանջները: Խառն ժողովը ուշադրութեան առնելով, որ իր վրա դրված է բարոյական պատասխանատուութիւն հայ ժողովրդի առաջ՝ չէ հրաժարվում սակայն իր նըպատակից: Խառն ժողովի հրաժարականը հայոց պատրիարքարանը չափազանց դժուար կացութեան մէջ է դնում, որովհետև եթէ սուլթանը չը համաձայնվի ազգային ժողով գումարել նոր խառն ժողով ընտրելու համար՝ այն ժամանակ հայոց հարցը նորից կը յարուցվի:

—Սամոսի նոր իշխան նշանակված է Կոստակի-Վաւեանի-փաշան, Թիւրքիացի յոյն, որը առաջ բողոքարկու դատարանի նախագահ էր Կ. Պօլսում:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

13 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ապրիլի 13-ին, Վարշավայի վրայով, ցերեկվայ 3 ժամը 15 րոպէին վերադարձաւ Դանիայից Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնան։ Գատչինայում դիմաւորեցին Թագուհուն Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչ և Մեծ Իշխանուհի Օլգա Ալէքսանդրովնա և Թագուհու հետ միասին ճանապարհ ընկան Պետերբուրգ, ուր Նորին Մեծութեան դիմաւորեցին Մեծ Իշխանները և Մեծ Իշխանուհիները։

Ապրիլի 13-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին, Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա, Մեծ Իշխանուհիներ Օլգա Նիկոլայեվնայի և Տատիանա Նիկոլայեվնայի հետ Ցարսկօէ Սէլօից եկան Պետերբուրգ բնակութեան համար։ Երկաթուղու կայարանից Նոքա Մեծութիւնները գնացին Անիչկօվ պալատը՝ Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնային այցելելու և ապա ուղևորվեցին Ձմեռային պալատը։

ՊԱՐԻԶ։ «Figaro» լրագիրը հրատարակում է կապիտան Կիւյինէի ցուցմունքները։ Վկան հաւատացնում է, որ Դրէյֆուս «Բորդէրօի» հեղինակն է, իսկ դիւ-Պատի դը-Կլամ—այն կեղծումի հեղինակն է, որը վերագրում են գնդապետ Հանրիին։

«Matin» լրագիրը հաղորդում է, որ տիկ. Էստերհազի այսօր խնդիրք է տալիս ապահարզանի մասին։

«Echo de Paris» լրագրի ասելով՝ վճռաբեկ ատեանը վերջնականապէս կը յայտնէ իր կարծիքը մինչև մայիսի 20-ը։

ՀՌՈՄ։ Պատգամաւորների ժողով։ Պատասխանելով Աֆրիկայի վերաբերմամբ անգլօ-ֆրանսիական համաձայնութեան մասին եղած հարցապնդումներին՝ Կանեվարօ մի պատմական տեսութիւն արեց Անգլիայի, Ֆրանսիայի ու Գերմանիայի կողմից Միջին Աֆրիկան տիրելու մասին, և հաղորդեց, որ Անգլիան և Ֆրանսիան յայտնել են իրանց բարեկամական հաւաստիքները, որ այդ պետութիւնները Տրիպօլիսի դէմ ոչ մի ձեռնարկութիւն չեն անի և որ Տրիպօլիսի և Միջին-Աֆրիկայի մէջ առևտրական յարաբերութիւնները չեն խախտվի։ Ցետագայ վիճաբանութիւնների միջոցին Կանեվարօ պնդում էր, որ Իտալիայի դաշնակիցներից ոչ մէկը իտալական քաղաքականութեանը անվստահութեամբ չէ վերաբերվում։

14 ապրիլի

ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶ։ Երեկվայ հեռագիրը Վլադիկաւկազից սխալ է հաղորդած. պաշտօնից հեռացվելու դատապարտված է շրջանի կառավարիչ Միչչենկօն, իսկ նրա օգնական Սեմենով դատապարտված է յանդիմանութեան։

ՄՈՍԿՎԱ։ Մոսկվայում հիմնվում է հարսնացուների փոխադարձ օգնութեան դրամարկղ։ Տուրքերը վճարում են ծնողները կամ ազգականները։ Հարսներին օժիտ կտրվի մինչև 3000 ր.։

ՊԱՐԻԶ։ Պետերբուրգի քաղաքագլուխ Լելեանովը Ֆօրի դամբարանի վրայ պսակ դրեց Պետերբուրգ քաղաքի կողմից։ Հանդէսը գրաւել էր մեծ բազմութիւն դէպի Père-Lachaise գերեզմանատունը։ Դամբարանի մօտ շինված է մատուռ, որ զարդարված է ռուսաց և ֆրանսիական դրօշակներով։ Ներկայ եղողների մէջ կային շատ անդամներ քաղաքային խորհրդից և ներկայացուցիչներ՝ հանրապետութեան նախագահի, արտաքին գործերի մինիստրութեան և ռուսաց դեսպանութեան կողմից։ Երբ ռուս քահանան աղօթքը վերջացրեց՝ ապա Լելեանովը պսակը դրեց դամբարանի վրա և գովասանական ճառ ասաց Ֆօրի յիշատակին, յիշելով նրա Պետերբուրգում գտնված անմոռանալի րոպէները։

ԼՕՆԴՕՆ։ Այսօր ռուսաց դեսպան Ստաալը ընդունեց «Ցօգուտ խաղաղութեան խաչակիր արշաւանքի» մասնակիցներին։ Պատգամաւորների թւումն էր և Ստէդ։ Պատգամաւորութիւնը սրտեռանդն բարեմաղթութիւն արաւ, որ խաղաղութեան կօնգրէսը յաջողութիւն ունենայ։ Ստաալը ջերմութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց և ասաց, թէ այս մասին կը զեկուցանէ Կայսեր, որովհետև շուտով գնալու է Ռուսաստան։ Անգլիայի մասնակցութիւնը կօնգրէսում էական պայմանն է՝ գոհացուցիչ հետևանքի հասնելու համար։

ՊԱՐԻԶ։ Դէլկասսէ, նախագահ Լուբէի անունից, իշխան Ուրուսօվին յանձնեց պատուաւոր լէգէօնի մեծ խաչի նշանները։

Երեկոյեան պարոն և տիկին Դէլկասսէ ճաշ են տալիս ի պատիւ Լելեանովի, որին ներկայ կը լինեն իշխան Ուրուսօվը և ռուսաց դեսպանութեան անդամները։

Վճռաջինջ դատարանը որոշեց լսել Պատի-դը-Կլամին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1¼—2¼ ժ. ներքին և միասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
126—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Լոյս տեսաւ
Ե. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Բ.
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Կատակերգ. երգախառն ի հինգ արարս։
Հրատ. Գ/լատ ա. քահ. ԱՂԱՆԵԱՆՑ
ԳԻՆԸ 50 ԿՕՊ. 1—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
մի հմուտ խմբապետ՝ Եկմալեանի մեթոդով Սղնախում քառաձայն խումբ պատրաստելու համար։ Ցանկացողները կարող են դիմել. Сигнахъ, Д-ру Моисею Мосесову.
1—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ԿՐԹՎԱԾ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ (гувернеръ) երկու փոքր տղաների համար, որը պէտք է գիտենայ ռուսերէն, հայերէն, անգլիերէն կամ ֆրանսերէն լեզուները։ Պայմանների համար դիմել. Բագու՝ Համբարձում Մէլիքեանցին։ (ե. հ. շ.) 2—3

ԲԺԻՇԿ Յ. Յ. ՂՕԿԻԵԼԵԱՆ
Ընդունում է՝ վեներական, ախտական, մորթու և ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին՝
Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5—7 ժամը։
Գանօվսկայա փողոց, տուն Մարգարօվի, № 31։
(ե. հ. շ.) 24—100

Զգուշացէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՈՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. ԻԻՐԳԷՆՍ
Ոչնչացնում է պեպիկները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պտուկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ։ Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան։
ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1893 թւի համար։
Կտորի գինը 50 կ., ½ կտորի 30 կ.։
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում։
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում։ Դէպօ, Թիֆլիսում, Ագմուրօվի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուրինօվի և Գրիվնակի, պ.պ. Պօպօվների և Արիստակօվի մօտ։
(13, 27) 3—24

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
յայտնում է ի գիտութիւն ամենի, որ ներկայումս կոմս Լօրիս-Մելիքօվի անունով թոշակներից մէկը ազատ է։ Կանօնադրութեան համաձայն այդ թոշակով կարող են օգտվել համալսարանների միայն այն ուսանողները, որոնք լաւ աւարտել են իրանց ուսումը Թիֆլիսի գիմնազիաներից մէկում և մի և նոյն ժամանակ բուն Թիֆլիսցի են։ Ցանկացողները պէտք է իրանց խնդիրքները, հարկաւոր դօկումենտների հետ, ներկայացնեն մինչև 1899 թւի օգոստոսի 1-ը։ (ա. 14) 2—3

Վաճառվում է, Մոսկվայում տպված,
„ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ"
ազգային լիակատար ԵՐԳԱՐԱՆԻ առաջին հատորը, չորրորդ տպագրութեամբ, բաղկացած 402 մեծադիր երեսներից, 300-ից աւելի գործածական երգերով, բանաստեղծութիւններով և երգերին վերաբերեալ արձակ գրուածքներով։ Իւրաքանչիւր օրինակի գինն է 1 ր., ճանապարհածախքով—1 ր. 20 կ.։ 10 օրինակ գիրք պահանջողը ճանապարհածախք չէ վճարում։ Ցանկացողները, յայտնելով իրանց ճիշտ հասցէն՝ դիմում են Բագու, «Սոխակի» հրատարակիչ Գրիգոր աւագ քահանայ Գրիգորեանցին, սոյն հասցէով. Протоіерею Григорію Григоріанцъ, въ Баку.
(հ. շ. ե.) 2—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը յայտնում է, որ ընկերութեան Բագուի անդամները իրանց հասանելիք գրքերը կարող են ստանալ աշխատակից անդամ պ. Աստ. Վաչեանից (Պասսաժ Շահգեդանեանցի)։
5—5

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԵԱՆՑԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
գրեց Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ
Ծախվում է՝ Թիֆլիս—Կենտրօնական, Շուշի—Բ. Տէր-Սահակեանի, Ալէքսանդրօպօլ—Մխիթարեանի, Կարս—Մկրտումեանցի գրավաճառանոցներում։
Կենտրօնական գրավաճառանոցում ծախվում է նոյն հեղինակի
„ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ"
(1—15) ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 4—10

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսոն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 14/26 ապրիլի, ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արմօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի և Մայսուրաձէ քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլուբիակինսկայա հրապարակ։ ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին։
(ե. հ. շ.) 3—20

ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ
Յ. Յ. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆԻ
(Իշխան Վօրօնցօվի արձանի դիմաց)
ВОРОНЦОВСКАЯ КОНДИТЕРСКАЯ А. И АЛИХАНОВА
Պատիւ ունիմ յայտնել յարգոյ հասարակութեան, որ առաջիկայ ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԵՐԻՆ իմ արհեստանոցում պատրաստել եմ մեծ քանակութեամբ ընտիր և համեղ պասկաներ, կուլիչներ, մազուրկաներ և այլ անուշահամ խմորեղէններ, որոնք իրանց գներով մատչելի են ամեն դասակարգին, իսկ յատկութեամբ՝ կարող են գոհութիւն պատճառել ամեն յաճախորդի։ Այս նպատակին հասնելու համար հրաւիրել եմ մասնագէտ վարպետներ և ունեմ սեպհական արհեստանոց եւրոպական սիստեմի։
Բացի այդ՝ իմ արհեստանոցում կարելի է գտնել ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԸՆԾԱՆԵՐԻ համար բազմատեսակ ՇՔԵՂ ԻՐԵՂԷՆՆԵՐ, շաքարեայ և այլ զանազան նիւթերից պատրաստած ընտիր և խայտաճամուկ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՁՈՒԻԵՐ։ Յատուկ կը խնդրեմ ուշադրութիւն դարձնել իմ արհեստանոցի ԴՐՕՇՄԻ վրա, որպէս զի ամեն յաճախորդ գոհ մնայ ինձանից։
Յարգանօք Յ. Յ. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ
2—2 (ե. հ.)

ԷԺԱՆ, ԼԱՒ ԵՒ ՃԱՇԱԿՈՎ
„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ"
Ա. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ
Գօլօվ. պրօսպէկտ, I-ին գիմնազիայի հանդէպ։
Ստացված է մեծ քանակութեամբ տղամարդկանց և երեխաների գարնանային և ամառվայ պատրաստի հագուստներ։ Գների էժանութեան և ապրանքի լաւութեան մասին. պ. պ. գնողները կարող են համոզվել, անձամբ յաճախելով մեր խանութը։
8—10